

GRABOVAC Beáta

Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szabadka, Szerbia
beagrabovac2@gmail.com

AZ EMPÁTIA JELENSÉGE ÉS VAJDASÁGI JELLEGZETESSÉGEI

The Phenomenon of Empathy and its Vojvodinian Aspects

Empatija i njeni vojvođanski aspekti

A tanulmány az empátia jelenségét és néhány ehhez kapcsolódó elméleti nézőpontot és fogalmat taglal. Az eddigi eredmények nemi eltérést mutatnak az empátia és a rendszerezés képességében: a nők többsége inkább empatikus, a férfiak pedig rendszerező elmével rendelkeznek Simon Baron-Cohen szerint. E vonalat követve mutatja be a munka az empátia (és a rendszerezés fogalmát), valamint az empátia mérésére ma gyakran alkalmazott módszereket is taglalja. Az empátiával kapcsolatos nemi különbségekre vonatkozó kutatási eredmények összegzése a további vizsgálódások előfeltétele. A tanulmány mindennek fényében kitér a magyar nyelvterületről származó, részben vajdasági eredményekre is, amelyek szintén alátámasztják az eddigi nemzetközi felismeréseket az empátia nemi alapú különbségeivel kapcsolatban.

Kulcsszavak: empátia, nemi különbségek, empátiahányados

Bevezetés

Simon Baron-Cohen egyike azoknak a ma is alkotó neves pszichológusoknak, akik az autizmussal, az empátiával és a rendszerezés képességével, illetve az ezekhez kapcsolódó nemi különbségekkel foglalkoznak. Az empátia alappillére a megfelelő társas működésnek, a szociális világ „ragasztója” (Baron-Cohen–Wheelwright 2004, 163). Ezzel kapcsolatban a szerző feltételezése szerint

markáns nemi különbségek jelentkeznek a férfiak és a nők között a gondolkodásmódban és világlátásban, ugyanis szerinte a női agy empátiára, míg a férfi-agy rendszerezésre teremtett. „Az empátia mások érzelmeinek és gondolatainak azonosítására, rájuk megfelelő érzelmmel való reagálásra serkentő hajtóerő” (Baron-Cohen 2006, 14). „Akkor érzünk együtt, azaz empatizálunk másokkal, ha érzelmeik a megfelelő érzelmi reakciókat váltják ki belőlünk” (Baron-Cohen 2006, 14). Buda szerint „a beleélés sajátos pszichés folyamatokat indít meg, amelyek révén az ember fel tudja idézni magában a másokban zajló indulatok, érzelmek és gondolatok tartalmát és azok összefüggéseit, és e felidézés révén jutunk el a másik ember megértéséhez” (Buda 1978, 15).

Mindkét meghatározásban megjelennek az érzelmek és a gondolatok is, ami jól tükrözi Baron-Cohen (2006) véleményét, hogy az empátiás képességnek két oldala van, egy kognitív és egy érzelmi. Az első „mások érzéseinek megértése, nézőpontjaik átvétele” (Baron-Cohen 2006, 42), míg a második „a megfigyelőnek a másik érzelmi állapotára adott, a helyzethez illő érzelmi választ jelenti” (Baron-Cohen 2006, 42). Lawrence és munkatársai (2004, 911) a kognitív empátiát mint „a másik mentális állapotának intellektuális/képzetbeli megértését” definiálják, az érzelmi empátiát pedig mint az „érzelmi választ [...] mások érzelmi válaszaira”. Korábban a kutatók vagy az affektív, vagy a kognitív oldalt hangsúlyozták, emelték ki.

Baron-Cohen és Wheelwright (2004) e véleményekre alapozva az affektív nézőpontról azt vallják, hogy több eltérő dolgot foglalhat magában:

- 1) érezhetjük ugyanazt, amit az átélő,
- 2) olyan dolgot érezhetünk, ami megfelelő válasz a másik személy érzelmeire,
- 3) lehet olyan érzelmi válasz a megfigyelőben, amely helyénvaló, elfogadható, és illik ahhoz, amit az átélő érez,
- 4) lehet részvét, együttérzés valakivel vagy aggodalom.

A kognitív nézőpont követi az elmeolvasásra és a másik érzelmeinek megértésére helyezték a hangsúlyt (Baron-Cohen–Wheelwright 2004).

Az empátia meghatározásának taglalása után a rendszerezés képességének elemzésére e tanulmányban csak röviden térünk ki, azért, hogy párhuzamot tudjunk vonni és ellentétbe állíthassuk a két – a „férfias” és a „nőies” – működésmódot. A férfiakra gyakrabban jellemző a rendszerezés, vagyis a „rendszerek elemzésére, feltárására vagy létrehozására serkentő hajtóerő” (Baron-Cohen 2006, 15). Ez azt jelenti, hogy az ilyen személyek szabályokban gondolkodnak, és a rendszerek működésének feltárása érdekli őket, rendszerek viselkedését

tudják előrejelezni, és így irányítani is képesek őket; az ilyen gondolkodásban szigorú szabályok dominálnak (Baron-Cohen 2002).

A rendszerező érvelésre példa: ha a villanykapcsoló lefelé néz, nem ég az égő; míg az empátia kiszámíthatatlanságára: lehet, hogy azért nem hívott, mert megsértettem – ebben az esetben ez a feltételezés és lehetőség csak egy a sok közül (Baron-Cohen 2002). A két működés és gondolkodásmód fő ellentéte a viselkedés és történések előrejelzésének bizonyosságában, illetve bizonytalan voltában áll. Ez utóbbit Baron-Cohen (2002) az ember empátiás képességéhez köti. A szerző szerint az élettelen és élő (társas) világ működésének előrelátása hasonlít ehhez, e két világban a következmény, magyarázat bizonyossága és helyessége között óriási különbség van, az elsőkben biztosak lehetünk, míg a másodikban sokszor sötétben tapogatózunk.

Az empátia és a rendszerezés mérésére kidolgozott módszerek

Az EQ (Az empátiahányados) kérdőív 2003-as változata hatvan kérdésből áll, melyek közül negyven méri az empátiát, húsz pedig tölteléktétel (Baron-Cohen et al. 2003, Baron-Cohen–Wheelwright 2004). Az EQ kérdőív az empátia kognitív és affektív aspektusait méri (Billington–Baron-Cohen–Wheelwright 2007), de a tételek nincsenek szigorúan szétválasztva e két csoportba értékeléskor, mert könnyen átszövődnék (Baron-Cohen–Wheelwright 2004).

A válaszadáshoz a teljesen egyetértek, kicsit egyetértek, nem igazán értek egyet, egyáltalán nem értek egyet kijelentések közül kell kiválasztani a legmegfelelőbbet, a személyre legjobban illőt (Baron-Cohen 2006). A kérdőív megkülönbözteti az alacsony (0–32), átlagos (33–52), átlag feletti (53–63), kiemelkedően magas (64–80) és maximális pontszámot (80) elérő személyeket (Baron-Cohen 2006).

A felnőtt SQ (A rendszerezési hányados, magyarul RQ) kérdőív szintén hatvan kérdést tartalmaz, a válaszadási skála pedig megegyezik Az empátiahányados kérdőív válaszadási skálájával, és a kérdőíven kapott eredmények alapján a személyek is ugyanolyan csoportokba sorolhatóak (például alacsony rendszerezési képességgel rendelkező személy) (Baron-Cohen 2006).

Az EQ kérdőívnek gyermekekre vonatkozó változatát is kidolgozták, valamint az SQ rendszerezés kérdőívét is, emellett egy kombinált változatot, amely ötvözve tartalmazza az empátiára és a rendszerezésre vonatkozó kérdéseket; ezeket a gyermekek szülei töltik ki (Auyeung et al. 2009). A kombinált változat huszonhét empátiára és huszonnyolc rendszerezésre vonatkozó kérdést tartalmaz, a válaszadással pedig a kijelentéssel való egyetértés mértékét jelezzük (Auyeung et al. 2009).

Az Arcok Teszt (Faces test) arcok fényképeit mutatja be, amelyek alapérzelmeket és összetett mentális állapotokat ábrázolnak. A válaszadáshoz két, a mentális állapotra vonatkozó verbális címke közül kell kiválasztani a megfelelőt. A két felkínált szó ugyanabba a kategóriába tartozik: például ha alapérzelem az egyik, a másik is az, és emellett vagy pozitív, vagy negatív valenciájú, érzelmi töltésű (Baron-Cohen–Wheelwright–Jolliffe 1997). A teszt húsz arcképet tartalmaz, és a helyes válaszokat pontozzuk (Gál 2015).

A Szemekből Olvasás Teszt (Reading the Mind in the Eyes test) (Baron-Cohen–Wheelwright–Jolliffe 1997) esetében mentális állapotokra (mind érzelmekre, mind kognitív mentális állapotokra) vonatkozó szavakat kell összepárosítani a bemutatott képpel, amely csak a szemek régióját ábrázolja, más kontextuális információt nélkülözve. Az eredeti teszt módosított és javított változata 2001-ben jelent meg. A tesztben arra a kérdésre kell választ adni, hogy a képen látható személy mit érez vagy gondol, és így megtudjuk, hogy a megfigyelő mennyire képes beleképzelni magát a megfigyelt személy mentális állapotaiba (Baron-Cohen et al. 2001a). Szerzőik „haladó tudatelméleti tesztnek” nevezik (Baron-Cohen et al. 2001a, 241), ahol a tudatelmélet azon emberi képességünkre vonatkozik, amellyel értelmezzük a másik ember viselkedését, vagy előrelátjuk azt (Baron-Cohen et al. 2001a). A szociális intelligenciát méri (Baron-Cohen et al. 2001a), emellett részben az érzelemfelismerést (Baron-Cohen et al. 2001a). A fő módosítások, amelyeket az újabb változaton eszközöltek, a következők voltak: a huszonöt tételes tesztből harminchat tételes lett, és a két lehetséges válaszopció helyett most már négyből kell kiválasztani a megfelelőt. Az új változathoz kihagyták még az alapérzelmekekre vonatkozó tételeket (könnyű megoldhatóságuk miatt), és csak a komplex mentális állapotokat hagyták benne. E kognitív lelkiállapotok felismerése olyan helyzetek felméréséhez kapcsolódik, amikor vélekedést vagy szándékot kell tulajdonítanunk a másik embernek (Baron-Cohen et al. 2001a). Emellett a szerzők a túl egyértelmű tételeket kiiktatták, és kiegyenlítették a férfiakat és nőket ábrázoló képek számát. Fontos javító mozzanat még az is, hogy az eredeti változatban a két szó egymás ellentéte volt, a revideált változatnál pedig három olyan töltelék-szót adtak hozzá minden próbához a helyes válasz mellé, amelyek valenciája, érzelmi töltése megegyezett a megoldásával, nehezítve így a döntési folyamatot. Utolsó mozzanatként a szavak jelentésének szótára is a teszt része, arra az esetre, ha a kutatás autisztikus személyekre irányul. Ezen a teszten is feltételezhető a női fölény (Baron-Cohen et al. 2001a). Gyermekváltozat is létezik, amely huszonnyolc képet tartalmaz, számukra is érthető szavakkal (Baron-Cohen et al. 2001b).

Empátiával kapcsolatos eddigi kutatások és eredmények – magyar nyelvterületről

Ebben a részben – a teljesség igénye nélkül – magyar anyanyelvű adatközlőkkel dolgozó kutatásokat mutatunk be, amelyek valami módon kapcsolódnak saját kutatásainkhoz. Magyarországon Pléh és munkatársai (2017) végeztek egy olyan felmérést, amely Baron-Cohen véleményét felhasználva kiindulópontként arra kereste a választ, hogy vajon a nemi különbségek megjelennek-e a magyarországi mintán, emellett hogyan kapcsolódnak össze a természettudományok, illetve társadalomtudományok iránti vonzódással? A nemi eltérések összhangban voltak Baron-Cohen feltételezésével, a nőkre magasabb empátiaszint volt jellemző, míg a férfiakra magasabb rendszerezési együttható. Az empátia magasabb volt a társadalomtudományi irányultságú személyeknél, ellentétben a természettudományos és mérnöki affinitással rendelkezőkkel. A rendszerezésben viszont nem volt kimutatható jelentős különbség a két csoport között. A társadalomtudományi irányultságú hallgatóknál az empátia-pontszám és a rendszerezés is magas volt, nem jelent meg fordított kapcsolat köztük. Egy korábbi kutatásukban Baron-Cohen és munkatársai (2003) is kiemelik, hogy a rendszerezés és az empátia valószínűleg két független jelenség.

Korábban Billington és munkatársai (2007) hasonló kutatást végeztek, amelyben a kérdőívek adatai alapján öt agytypusba tartozó csoportot alkottak: a rendszerező típusút (S), az empatikus (E), a kiegyensúlyozott (B), az extrém módon empatikus és az extrém módon rendszerező típust. Eredményeik szerint a férfiak 66 százaléka S típusú vagy extrém módon S típusú aggyal rendelkezett, míg a nőknek csak 28,8 százaléka. Ezzel ellentétben a nők 36,8 százaléka az E vagy extrém módon E típusú aggyal rendelkező csoportba sorolódott, a férfiak 10,3 százalékához viszonyítva. A nők a Szemekből Olvasás Tesztet sikeresebben oldották meg, mint a férfiak. Az élettelen természettudományokra járó hallgatók közül 56,3 százalék mutatott S típusú vagy extrém módon S agytypust, a bölcsészettudományokra járók 29,9 százalékával szemben. E típusú vagy extrém módon E típusú aggyal a bölcsészek 41,5 százaléka rendelkezett a 14,2 százalék, élettelen természettudományokra járó hallgatókhoz viszonyítva. A Szemekből Olvasás Teszten a bölcsészek, míg a Beágyazott figurák feladaton (Embedded Figures Task) az élettelen természettudományokra járó hallgatók teljesítettek jobban. A szerzők emiatt úgy vélik, hogy az élettelen természettudományokra járó személyeknél valószínűsíthetőbb az $S > E$ agy, vagyis a rendszerezési képesség fölénye az empátiával szemben, míg a bölcsészettudományokra járóknál a fordítottja, mégpedig nemtől függetlenül. Fontos

üzenete a munkájuknak, hogy az oktatási módszerektől, a tanári törekvéstől és segítségtől is függhet az, hogy a lányok mennyire értik meg az olyan tantárgyakat, amelyekhez a rendszerezés fejlett képessége, a szabályok megértése és követése szükséges. Ha ezt a területet sikerül közelebb hozni hozzájuk is, lehet, hogy ez utat nyit olyan egyetemek iránti érdeklődés kialakításához az érzékenyebb nemnél, amelyeknél a rendszerezés dominál (például műszaki tudományok, matematika).

Auyeung és munkatársai (2009) a gyermekek viselkedését vizsgálták az SQ és az EQ kérdőív gyermekváltozatával, és arra a következtetésre jutottak, hogy a gyermekeknél is megismétlődik a fenti sablon: a fiúknál magasabb a rendszerezési hányados, a lányoknál pedig az empátiahányados értéke.

Gál Zita (2015) a magyarországi gyermekek életkori sajátosságaival foglalkozott. Kutatásában többek között az Arcok Tesztet használta. Az 5–11 éves csoportban az alapérzelmek esetében nem vont le végleges következtetéseket eredményeiről, mivel a pontszámok alapján plafonhatás feltételezhető. A komplex állapotok esetében az életkorral nőtt a teljesítmény, azzal, hogy nem volt jelentős különbség az 5–6 és a 7–8 évesek között, valamint a 9, 10 és 11 évesek között és a 7–8 és 10 évesek között. A tízévesek csoportja az 5–6 és a 11 évesek eredményeitől tért el jelentősen.

Az összpontszámot elemezve, tehát az alapérzelmek és a komplex állapotok összpontszámát figyelve, a 11 éves csoport jelentősen magasabb pontszámot ért el a többi csoporthoz képest.

Az eredmények a komplex mentális állapotokkal kapcsolatban azt mutatják, hogy az életkor előrehaladásával fejlődik a felismerési képességünk velük kapcsolatban.

Nemi különbségeket és a kor és a nem közötti interakciót nem sikerült kimutatnia a szerzőnek, pedig feltételezte, hogy találni fog ilyen irányú eltéréseket is.

Az Arcok Teszt eredményeit 11–75 éves személyeknél is összehasonlította. Az alapérzelmek és az összpontszám esetében plafonhatás jelentkezett, míg a komplex érzelmek esetében nem talált különbségeket. A szerző szerint plafonhatás feltételezhető az alapérzelmek és a komplex állapotok esetében is, ezért úgy véli, hogy életkori sajátosságok kimutatására érzékenyebb mérőeszközre lenne szükség.

A nemi különbségeket is megvizsgálta a szerző, az Arcok Teszten a komplex érzelmek esetében és az összpontszám elemzésekor is jelentősen jobban teljesítettek a nők, míg a nem és a kor közötti interakció nem volt jelentős.

Empátia és kétnyelvűség

Jean-Marc Dewaele 2012-ben a kétnyelvűség különböző aspektusaival foglalkozott, melyek közé az empátiát is besorolta. Releváns eredményeket a kognitív empátiával és a két- és többnyelvűséggel kapcsolatban kapott (Dewaele–Wei 2012). Dewaele és Wei szerint az empátia egy második vagy idegen nyelv elsajátításához is fontos. Feltételezésük szerint minél több nyelvet beszél valaki, annál magasabb az empátiaszintje a nyelvek iránt, emellett minél magasabb a nyelvtudás-szintje, és minél gyakoribb a különböző nyelvek használata, annál empatikusabb. A hipotézisek között szerepelt még, hogy a két- és háromnyelvűek magasabb empátiaszintet érnek majd el; azok a személyek, akik huzamosabb ideig külföldön éltek, magasabb empátiaszinttel rendelkeznek majd, végül feltételezik, hogy a nők, az iskolázottabb személyek és az idősebbek magasabb empátiaszinttel rendelkeznek majd. A kérdőívet 2158 személy töltötte ki.

Eredményeik szerint a kognitív empátia szintje nem áll kapcsolatban a következőkkel: a nyelvek számával és a nyelvtanulás történetével, valamint a két- és háromnyelvű közegben való felnövekedés az egynyelvűvel szemben nem fonódott össze a kognitív empátiával.

Jelentős eltéréseket is találtak: minél magasabb volt a többnyelvűség szintje egy személynél, annál magasabb volt a kognitív empátiája is. Részletezve ezt a jelenséget megállapították, hogy a több nyelv gyakori használata erősebb kapcsolatban állt a kognitív empátiával, mint a nyelvek tudásának szintje. A nők és a magasán képzettek magasabb kognitív empátiát mutattak, mint a férfiak és az iskolázatlanabb személyek, míg a kor nem eredményezett különbségeket. A szerző kiemeli, hogy az eredmények fényében nem feltételezhetünk kauzális kapcsolatot a jelenségek között, lehetséges, hogy a kognitív empátia magas szintje hat a nyelvek gyakori használata iránti affinitásra, de ugyanígy a fordítottja is lehetséges.

Dewaele és Wei eredményeiből megállapíthatjuk, hogy a két- és többnyelvű lét és identitás hathat az empátia működésére, és további kutatások szükségesek az empátia különböző aspektusait bevonva.

Az empátia jelensége a Vajdaságban – kutatási eredmények

Az eredmények, amelyeket jelen esetben bemutatunk, egy nagyobb kutatás részeredményei. Az általunk feltett kutatási alkérdésünk arra vonatkozik, hogy vajon a vajdasági felnőtt személyeknél meg tudjuk-e ismételni azokat a nemzetközi eredményeket, melyek szerint a nők empátiaszintje magasabb.

Emellett az is érdekelt bennünket, hogy találunk-e korfüggő különbségeket az empátiaszintben.

Kutatásunkban szerbiai, vajdasági felnőttek vettek részt, összesen 144-en, különböző helységekből. Anyanyelvük a magyar. Koruk a 27-től 68 évesig terjedt, az átlagéletkor 40,74 év, a szórás pedig 9,10.

A résztvevők között 49 férfi és 95 nő volt.

Az empátiaszintben jelentős nemi különbségeket találtunk. A nők átlaga 52,95 volt, a szórás = 13,2, míg a férfiaké 42,59, a szórás = 14,51. A független mintás t-próba eredményei a következők: $t(142) = -4.312$, $p < .001$. Ez azt jelenti, hogy a nőknél statisztikailag jelentősen magasabb az empátiaszint, mint a férfiaknál.

A kor alapján két kategóriát alakítottunk ki, az elsőbe a 27–40 éves személyek kerültek, a másodikba pedig a 41–68 évesek. Az elsőbe a résztvevők 55,6 százaléka tartozott. A fiatalabb csoportba 80 személy került, az idősebbe pedig 64. A t-próba eredményei nem mutattak jelentős különbséget a két csoport között, $t(142) = -.752$, $p = .454$.

Kutatócsoportunk emellett fiatalabbaknál is vizsgálta az empátiaszint és a mentális egészség kapcsolatát. A kor ebben a 91 fős csoportban 14-től 45 éves korig terjedt, 21 fiú és 70 lány volt a résztvevők között. A kutatás fő célja nem az empátiaszint alapján csoportokba sorolt személyek mentális egészségére irányult, de érdekelt bennünket, hogy vannak-e különbségek az empátiaszint függvényében.

A Mentális Egészség Teszt (MET) egy új kérdőív, amelyet Oláh Attila és munkatársai állítottak össze, és húsz tétele van (Lippai 2018). A kérdőív öt faktort mér: a globális jóllétet, a savoring-et, a rezilienciát, az alkotó-végrehajtó individuális és szociális hatékonyságot és az önregulációt. E fogalmak a pozitív pszichológia tartományába tartoznak. A savoring „az élet élvezetére való képesség. Tartalmazza mind a pozitív élményeinknek szentelt kitüntetett figyelmet, mind a pozitív tapasztalatok felértékelésének, prolongálásának folyamatát, és ennek a folyamatnak a »mesteri« kézben tartását” (Nagy–Oláh 2013, 566). A globális jóllét fogalmába tartozik például az értékekkel teli élet. A többi faktor a reziliencia (lelki ellenállási képesség), az alkotó-végrehajtó hatékonyság (olyan személyiségjegyekre vonatkozik, amelyek közé például a leleményesség, problémamegoldó képesség tartozik), az önreguláció (a figyelem és a tudat feletti kontroll). (Az adatok dr. Vargha Andrásról származnak, személyes e-mailes kommunikáció útján kapott prezentációból.)

Kutatásunkban az alacsony empátiaszintű csoportba azok a személyek kerültek, akiknek a pontjai 0-tól 32-ig terjedtek (16 személy), az átlagos csoportba

a 33–52 pontosak (51 személy) és az átlag feletti csoportba az 53 és az ennél magasabb pontszámot elérők (24 személy). Az eredmények szerint jelentős a különbség a globális jóllét, a savoring, a reziliencia és az alkotó-végrehajtó hatékonyság esetében az alacsony, átlagos és átlag feletti empátiaszinttel rendelkező személyeknél.

A globális jóllét az alacsony és az átlag feletti empátiaszinttel rendelkező személyek között különbözött jelentősen, az átlag feletti pontszámot elérők javára. A savoring az alacsony és az átlagos, az átlagos és az átlag feletti és az alacsony és az átlag feletti empátiaszinttel rendelkező személyek között is jelentős eltérést mutatott. Az átlagos empátiájú személyek magasabb savoringgel rendelkeztek az alacsony empátiájúaknál. Emellett az átlag feletti empátiaszinttel rendelkezők magasabb savoringszintet mutattak, mint az átlagos empátiájúak. A reziliencia az alacsony és az átlag feletti empátiával rendelkező személyek között mutatott jelentős eltérést, az átlag feletti empátiával rendelkezők előnyével. Az alkotó-végrehajtó hatékonyság az alacsony és az átlag feletti, az alacsony és az átlagos és az átlagos és az átlag feletti empátiával rendelkező személyek között mutatott jelentős különbséget, az átlagos és az átlag feletti empátiával rendelkezők javára.

Nemi különbségeket keresve azt találtuk, hogy a fiatalabbak körében is jelentős különbségek vannak az empátiaszintben, $t(89) = -2.228$, $p = .028$. A lányok átlaga 46,56, szórás = 11,20, a fiúk átlaga pedig 40,1, szórás = 13,11.

Következtetés

Kutatásaink fő eredménye, hogy különböző korcsoportokban kimutattuk a női fölényt az empátiaszintben: egy 27–68 évesekből álló felnőtt csoportban és fiatalabbak esetében is, ahol a kor 14–45 éves korig terjedt. Az első csoportban a kor alapján nem találtunk különbséget a negyven év alattiak és a negyven év felettiek csoportjában. Ezen eredmények összhangban vannak a korábbi kutatások eredményeivel, ahol szintén megjelent a női előny (lásd például Pléh–Forgács–Fekete 2017, Billington et al. 2007, Baron-Cohen–Wheelwright 2004).

Emellett azt találtuk, hogy az empátiaszinttel variálódik a mentális egészség is, a megküzdési módok és az étellel való szembenézés, a pozitív élmények felértékelése és az érzelmi kontroll is hatékonyabb a magas empátiájú személyeknél.

Jövőbeni terveink között szerepel, hogy e kutatásokat továbbvigyük, bővítsük: a rendszerezési képességet is mérni fogjuk, az empátiát a Szemekből Olvasás Tesztel és az Arcok Tesztel is feltérképezzük, emellett a kutatásokat gyerekekre is kiterjesztjük.

Irodalom

- Auyeung, Bonnie–Wheelwright, Sally–Allison, Carrie–Atkinson, Matthew–Samarawickrema, Nelum–Baron-Cohen, Simon. 2009. The children’s empathy quotient and systemizing quotient: Sex differences in typical development and in autism spectrum conditions. *Journal of autism and developmental disorders* 39 (11): 1509–1521.
- Baron-Cohen, Simon. 2002. The extreme male brain theory of autism. *Trends in cognitive sciences* 6 (6): 248–254.
- Baron-Cohen, Simon. 2006, 2003. *Elemi különbség. Férfiak, nők és a szélsőséges férfi-agy*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Baron-Cohen, Simon–Richler, Jennifer–Bisarya, Dheraj–Gurunathan, Nhishanth–Wheelwright, Sally. 2003. The systemizing quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high-functioning autism, and normal sex differences. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences* 358 (1430): 361–374.
- Baron-Cohen, Simon–Wheelwright, Sally. 2004. The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of autism and developmental disorders* 34 (2): 163–175.
- Baron-Cohen, Simon–Wheelwright, Sally–Jolliffe, A. Therese. 1997. Is there a „language of the eyes”? Evidence from normal adults, and adults with autism or Asperger syndrome. *Visual cognition* 4 (3): 311–331.
- Baron-Cohen, Simon–Wheelwright, Sally–Hill, Jacqueline–Raste, Yogini–Plumb, Ian. 2001a. The “Reading the Mind in the Eyes” test revised version: A study with normal adults, and adults with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Journal of child psychology and psychiatry* 42 (2): 241–251.
- Baron-Cohen, Simon–Wheelwright, Sally–Spong, Amanda–Scahill, Victoria–Lawson, John. 2001b. Are intuitive physics and intuitive psychology independent? A test with children with Asperger Syndrome. *Journal of Developmental and Learning Disorders* 5 (1): 47–78.
- Billington, Jac–Baron-Cohen, Simon–Wheelwright, Sally. 2007. Cognitive style predicts entry into physical sciences and humanities: Questionnaire and performance tests of empathy and systemizing. *Learning and Individual Differences* 17 (3): 260–268.
- Buda Béla. 1978. *Az empátia – a beleélés lélektana*. Budapest: Gondolat.
- Dewaele, Jean-Marc–Wei, Li. 2012. Multilingualism, empathy and multicompetence. *International Journal of Multilingualism* 9 (4): 352–366.
- Gál Zita. 2015. *A tudatelmélet életkori különbségei, kapcsolata a munkamemória kapacitással és a társas pozícióval*. Doktori disszertáció. 1–175. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Lawrence, E. J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., & David, A. S. 2004. Measuring empathy: reliability and validity of the Empathy Quotient. *Psychological medicine* 34 (5): 911–920.

- Lippai Edit szerk. 2018. Változás az állandóságban. In *Kivonatkötet. A Magyar Pszichológiai Társaság XXVII. Tudományos Országos Nagygyűlése*. 80–81. Budapest: 2018. május 31–június 2.
- Nagy Henriett–Oláh Attila. 2013. A pozitív pszichológia. In *Affektív pszichológia. Az emberi késztetések és érzelmek világa*, szerk. Bányai Éva. 557–579. Budapest: Medicina.
- Pléh Csaba–Forgács Bálint–Fekete István. 2017. Nemi sztereotípiák hatásai magyar egyetemistáknál: egy empirikus elővizsgálat adatai. In *Társadalmi nemek. Elméleti megközelítések és kutatási eredmények*, szerk. Kovács Mónika. 103–115. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem.

THE PHENOMENON OF EMPATHY AND ITS VOJVODINIAN ASPECTS

This paper deals with the phenomenon of empathy, and it gives an overview of several related theoretical standpoints and concepts. The results so far have shown gender differences in the ability to empathize and systemize: women are on the whole more empathetic while men tend to have a systemizing mind according to Simon Baron-Cohen. Following this line of research the work presents the concepts of empathy (and systemizing). As well as the nowadays frequently used methods for measuring empathy. It sums up the results obtained so far on gender differences regarding empathy, which is the first step towards further studies. In the light of all this, the paper also deals with results obtained from regions where Hungarian is spoken, partly with results from Vojvodina, which also underpin the international results showing gender differences in empathy.

Keywords: empathy, gender disparity, empathy quotient

EMPATIJA I NJENI VOJVOĐANSKI ASPEKTI

Tema rada je pojam empatije, teorijski pristupi i pojmovi povezani s njom. Dosadašnji rezultati su pokazali da postoje polne razlike kada je reč o empatiji i o sposobnosti sistematizacije: većina žena je više empatična, dok su muškarci većinom skloni sistematizaciji po Sajmonu Baronu-Koenu. Prateći ovu liniju istraživanja rad prikazuje pojam empatije (i sistematizacije), kao i metode koje se danas često koriste za merenje empatije, a navođenje prethodnih rezultata u istraživanjima empatije i polnih razlika je preduslov za dalje naučne analize. Ovaj rad daje i pregled rezultata sa mađarskog govornog područja, kao i prikaz rezultata iz Vojvodine, koji takođe potkrepljuju dosadašnja međunarodna saznanja u vezi sa polnim razlikama vezanih za empatiju.

Ključne reči: empatija, polne razlike, kvocijent empatije